

YO'L HARAKATINI TASHKIL ETISH SOHASINING RIVOJLANISHI

O'zbekiston Milliy universiteti

Harbiy tayyorgarlik o'quv markazi

Mayor Jo'rayev Renat Ravshanovich

Annotatsiya: Yo'l harakatini tashkil etish sohasining rivojlanishi zamonaviy urbanizatsiya, iqtisodiy o'sish, ekologiya va jamoat xavfsizligiga bevosita ta'sir qiladigan muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu soha avtomobil transporti va piyoda qatnovini boshqarish, xavfsizligini ta'minlash, yo'llardagi tirbandlikni kamaytirish, shuningdek, ekologik jihatdan barqaror yechimlar ishlab chiqishga qaratilgan. XX asrning oxiri va XXI asr boshida avtomobil transporti hajmining jadal o'sishi yo'l harakatini samarali tashkil etish masalasini muhim muammoga aylantirdi. Bu soha texnologik taraqqiyot, shaharsozlikka bo'lganehtiyojlarning o'zgarishi, jamoat transporti infratuzilmasining kengayishi va qator boshqa omillar ta'sirida doimiy ravishda takomillashib bormoqda. Maqola Yo'l harakatini tashkil etish sohasining rivojlanish bosqichlari va tarixiy manbalarga tayangan holda boyitidi va taxlil qilindi.

KALIT SO'ZLAR: iqtisodiy o'sish, yo'l harakati, avtomobil

KIRISH. Yo'l harakatini tashkil etishning ilk shakllari insoniyat tarixining dastlabki davrlariga borib taqaladi. Misr, Mesopotamiya, Rim imperiyasi kabi qadimgi sivilizatsiyalarda quruqlikdagi yo'llar va yo'l harakatini boshqarish tizimlari mavjud bo'lgan. Ammo hozirgi zamonaviy yo'l harakati tashkiloti asoslari XIX asr oxirida va XX asr boshida, avtotransportning keng tarqalishi bilan shakllana boshladi. Ilk avtotransport vositalarining paydo bo'lishi bilan yo'llar, ko'priklar, tunellar va boshqa infratuzilmalarni rejalashtirishga bo'lgan ehtiyoj yuzaga keldi. XX asr boshlarida birinchi yo'l harakati belgilari, svetoforlar va yo'l chiziqlari paydo bo'ldi. Bu esa

yo'l harakatini boshqarish tizimining rivojlanishida ilk qadamlar bo'lib, xavfsizlikning muhim qismi hisoblangan.

XVII-asr London ko'chalari Svetofo va yo'l belgilarining paydo bo'lishi: Yo'l harakatini tashkil etishning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida svetofo va yo'l belgilarining joriy etilishi yo'llarda tartibni saqlashda inqilobiy rol o'ynagan. Svetofo va yo'l belgilari xavfsizlikni oshirish, harakatni boshqarish va transport vositalari bilan piyodalarning o'zaro munosabatlarini samarali tartibga solishga xizmat qilgan va xizmat qiladi. Svetofo va yo'l harakatini boshqarish vositasi sifatida ilk bor XX asr boshlarida paydo bo'ldi. Bu qurilmalar yo'l harakatini tartibga solishning ancha samarali usuli sifatida o'zini ko'rsatdi. Birinchi mexanik svetofo 1868 yilda Londonda o'rnatilgan. Bu qurilma qo'lda boshqariladigan bo'lib, unda qizil va yashil ranglar ishlatilgan. Biroq, bunday svetofo ko'p vaqt o'tmay bir portlash tufayli ishdan chiqqan va undan foydalanishto'xtatilgan. Taxliliy qism. Yangi davr svetofo lari esa 1914 yilda AQShning Ogayo shtatidagi Klivlend shahrida o'rnatildi. Bu svetofo elektr toki bilan ishlaydi va qizil hamda yashil chiroqlarni almashib turardi. 1920 yilda Nyu-York va Detroyt shaharlarida uch rangli svetofo tizimi –qizil, sariq va yashil chiroqlardan iborat yangi svetofo va yo'l harakatini boshqarish vositasi sifatida ilk bor XX asr boshlarida paydo bo'ldi. Ularning qo'shilishi haydovchilar va piyodalarga harakatni to'xtatish, tayyorlanish va harakatni boshlash haqida aniq signal beradi. Shu vaqtdan boshlab, svetofo va yo'l harakatini boshqarish vositalari butun dunyo bo'ylab keng tarqalib, yo'l harakatining xavfsizligini ta'minlashning ajralmas qismi bo'ldi. Yo'l belgilarining rivojlanishi: Yo'l belgilarining rivojlanishi ham transport va infratuzilmaning o'sishi bilan bog'liqdir. Ilk yo'l belgilarining tarixi XIX asrga borib taqaladi. Dastlab, yo'l belgilarida faqat yo'lovchilar va transport vositalariga yo'l ko'rsatish maqsadida foydalanilgan, ya'ni ularda qishloqlar, shaharlar va turli manzillar nomi yozilgan bo'lgan. XX asr boshlariga kelib, avtomobillar sonining oshishi bilan xavfsizlik masalasi dolzarb bo'ldi va yo'l belgilariga talab ortdi. 1909 yilda Parijda ilk xalqaro konferensiya bo'lib o'tib, unda asosiy yo'l belgilarini standartlashtirish masalasi ko'tarildi. Bu konferensiyada xalqaro yo'l belgilarining dastlabki to'rtta turi tasdiqlandi: to'xtash, yo'lni ajratish, chorraha va yo'lning burilishi

belgilaridir. Keyingi o'n yilliklarda yo'l belgilarining turlari va vazifalari kengaytirildi. 1968 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) "Yo'l harakati belgilari va signalizatsiyasi to'g'risidagi konvensiya"si qabul qilinib, unda yo'l belgilarining xalqaro standartlari belgilandi. Bu konvensiya asosida ko'plab davlatlarda yo'l belgilari bir xil qoidalarga asoslanib ishlab chiqildi va joriy etildi. Belgilar uch asosiy toifaga bo'lingan: Ogohlantiruvchi belgilar –xavfli hududlar yoki yo'l sharoitlari haqida haydovchilarni ogohlantiradi. Buyuruvchi belgilar–yo'llardagi majburiy qoidalarni bildiradi. Axborot beruvchi belgilar–yo'nalishlar, yo'l turlari va boshqa axborotlar haqida ma'lumot beradi.

So'nggi yillarda yo'l harakatini tashkil qilishda piyoda va velosipedchilarning huquqlarini himoya qilish muhim ahamiyat kasb etib. Ko'plab shaharlarda piyodalar uchun alohida yo'laklar, velosiped yo'llari va xavfsiz kesishmalar yaratilmoqda. Bu yo'l harakati xavfsizligini oshirishga hamda ekologik barqarorlikka erishish yo'lida muhim qadam sanaladi.

Xulosa. Yo'l harakatini tashkil etish sohasining rivojlanishi zamonaviy jamiyat uchun juda muhimdir va bu sohadagi texnologik yangiliklar Yo'l harakatini tashkil etish sohasining rivojlanishi jamiyat va insonlar faoliyati juda muhim bo'lib, u nafaqat xavfsizlikni ta'minlash, balki transport oqimlarini samarali boshqarish, ekologik ta'sirni kamaytirish va iqtisodiy samaradorlikka ham hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Yo'l harakati xavfsizligi va harakatni boshqarish" Mualliflar: M. X. Xolmatov, S. G. Safarov Nashr yili: 2015–2022 (qayta nashr etilishi mumkin).

2. "Yo'l transport hodisalarining oldini olish choralari" Muallif: A. Azizov.

Nashr yili: 2018.